

26. Grand dictionnaire terminologique [Ressource électronique]. – Office québécois de la langue française [site]. – Gouvernement du Québec, 2012. – Régime d'accès : <http://www.granddictionnaire.com>.
27. L'appareil à fraiser les mains courantes FG 308 [Ressource électronique]. – DMB WebStore [site]. – Régime d'accès : http://www.dmb-webstore.com/images/rep_articles/documents-joint/473b9303-bda5-e065-cd98-efc65b1111b4.pdf.
28. L'usinage sur la fraiseuse [Ressource électronique] // Electromécanique de systèmes automatisés. – Institut national de formation professionnelle [site]. – INFP, 2011. – Régime d'accès : http://infp.gouv.ht/Matdidact/fiche_pdf_fr/mecanique/1453_15_Chap5_1_6.pdf.
29. Pynte J. The time course of metaphor comprehension: An event-related potential study / J. Pynte, M. Besson, F. Robishon, J. Poli // Brain and Language. – 1996. – No 55. – P. 293–316.
30. Tête fraise [Ressource électronique]. – ASSAINIPIECES SERVICES [site] / [responsable du site M. Tourseil]. – Régime d'accès : <http://www.assainipieces-services.fr/en/catalogue-produit/flexibles-tuyaux-tetes-de-curage-et-accessoires/scouring-head/tete-fraise-detail>.

Государская О. В. Семиотическая микромодель воссоздания плана выражения французских соматических терминов в украинском языке.

В статье сквозь призму семиотической модели перевода рассматриваются особенности плана выражения французских и украинских соматических терминов. Поскольку форма продуктов вторичной номинации, образованных относительно недавно, не претерпела существенных изменений, план выражения соматических терминов моделирует план содержания, выступая одним из решающих факторов определения их смысла.

Ключевые слова: семиотическая микромодель, соматический термин, план выражения, план содержания, вторичная номинация.

Gosudarska O. V. Semiotic micromodel of French somatic terms signifier representation in Ukrainian language.

This article deals with the peculiarities of French and Ukrainian somatic terms signifier through the prism of the semiotic translation model. As the form of secondary nomination products created relatively recently has not significantly changed, the somatic terms signifier models the signified being one of the decisive factors of their meaning determination.

Keywords: semiotic micromodel, somatic term, signifier, signified, secondary nomination.

Гринюк О. С.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

**СЛОВОТВІРНІ ВЛАСТИВОСТІ ТВІРНИХ ОСНОВ
(на матеріалі афіксальних віддієслівних іменників
сучасної німецької мови)**

У статті розглядаються словотвірні властивості та потенційні можливості дієслівних основ, фактори, які впливають на потенцію таких основ, та досліджуються структурні типи дієслівних основ афіксальних віддієслівних іменників на позначення дії.

Ключові слова: акт словотвору, словотвірна модель, твірна основа, похідна основа, словотвірна потенція.

Сучасна теорія словотвору продовжує вивчати конкретні акти творення слова, які здійснюються відповідно до наявних у кожній мові словотвірних моделей, елементами яких є твірна основа і словотворчий афікс.

“Основа – це звуковий відрізок, який здатний бути базою для словотвору та словозміни і може збігатися з самостійно функціонуючим словом чи бути його

частиною” [1, с. 12]. Твірна основа – це основа, яка структурно і семантично служить вихідною для творення похідного слова. Похідна ж основа – це мотивована основа слова, що утворена від іншої (твірної, мотивуючої) основи й пов’язана з нею певним формальним і семантичним зв’язком [2, с. 436]. Кожна похідна основа ділиться на дві частини: на твірну основу та афікс, за допомогою якого утворюється похідна основа. Твірна основа є обов’язковим конститuentом словотвірної структури, її смисловим стрижнем, її семантичним ядром, оскільки слово співвідноситься з відповідним поняттям чи предметом об’єктивної дійсності. Твірна основа характеризується відсутністю граматичного оформлення; вона позбавлена семантичної визначеності та завершеності. Твірна основа за своїми функціональними характеристиками виступає показником міжслівних зв’язків і не є носієм категоріального значення частини мови деривата. Твірна основа здійснює безпосередній вплив на структуру похідного, на характер його семантики. Оперуючи цими класичними, загальноприйнятими категоріями і поняттями словотвору, вважаємо за доцільне внести деякі уточнення в їхнє витлумачення з позицій нових здобутків сучасної словотвірної семантики. Це положення зумовлює актуальність даної статті.

Мета статті – виявити та проаналізувати словотвірні властивості дієслівних основ, які беруть участь у творенні віддієслівних іменників, та визначити структурні типи похідних основ усередині похідних іменників на позначення дії.

Термін “твірна основа” є деякою мірою умовним, оскільки, по-перше, визначення “твірна” не є визнанням того, що всі слова утворюються знову, а не використовуються, як правило, в уже готовому вигляді. Це визначення фіксує лише той факт, що відповідна основа виступала чи може виступати початковою ланкою при утворенні слів. По-друге, поняття “основи” охоплює в цьому випадку різні за своїм характером одиниці (одночленні та багаточленні) [3].

Лексична основа відрізняється від граматичної основи своїм призначенням. На відміну від граматичної основи, яка служить опорою для слів одного й того ж слова, лексична основа має відношення до утворення слів – лексем. Як складова частина слів, лексична основа так само, як і слова, до яких вона входить, розрізняється за видами і входить до двох вказаних протиставлень:

- не твірні – твірні основи (слова);
- твірні – похідні основи (слова) [4, с. 87].

Основи першого протиставлення відображають свою причетність-непричетність до словотвору, а інші – роль, яку виконують основи слова у словотворі.

Основа має не тільки граматичне, а й лексичне значення, тому основи поводять себе по відношенню до суфіксальних морфем вибірково, а словотвірна модель будується з урахуванням як лексичної, так і граматичної сумісності основ і суфіксів.

Між твірними і похідними основами існують тісні семантичні зв’язки. Похідні основи завжди залежні від твірних основ і структурно (якщо вони не втратили живих семантичних зв’язків і не стали ізольованими одна від одної). Семантика похідної основи спирається на семантику твірної основи і словотвірної морфеми, на значення словотвірного типу (моделі) та ін. При цьому семантика твірної основи є тим фундаментом, на якому будується семантика похідної основи. Твірні та похідні основи пов’язує не якесь загальне значення чи ідея, закладена в корені слова і властива всім однокореновим словам. Кожна похідна основа виникає на базі чітко визначеного значення твірної основи. Семантична спільність однокоренових слів базується на конкретних лексичних значеннях, властивих твірним основам слівного гнізда.

Для німецької мови характерні: чітке виділення твірних основ, їх відповідність чи невідповідність основам слів, які вільно функціонують. За відповідністю чи невідповідністю до своїх похідних слів розрізняють наступні твірні основи:

- наявні в готовому вигляді, які збігаються з кореневою морфемою: *Klatsch* (дзвінок, удар) – *Klatscherei* (плітки);
- створені в результаті словотвірного акту: *decken* (покривати) – *Deckung* (покриття);
- наявні як автономні лексичні одиниці, які мають здатність сполучатися з різними афіксами;
- потенційно вільні твірні основи, що в певній позиції функціонують як автономні основи з деякими модифікаціями в похідних у процесі словотвірного акту:
  - усічення похідної основи за рахунок випадання суфікса: *Werb-e* – *Werb-ung* (реклама) [5, с. 120-121].

За своєю структурою твірна основа може бути простою, тобто збігатися з коренем слова (коренева), або похідною. Проста основа виступає як ціле і з морфологічної точки зору не може бути розчленована: *Lieb+e* (любов), *Dicht+e* (щільність, густина). Похідна ж основа підлягає подальшому членуванню. Похідна основа утворена від іншої основи і складається з декількох морфем. Про похідну основу можна говорити лише до тих пір, поки є співвіднесена з нею основа непохідна, а словотвірний афікс має значення тільки тоді, коли він змінює значення первинної основи у значення похідної, вносить у значення першої ту чи іншу модифікацію.

У даному дослідженні нас цікавлять дієслівні основи тому, що саме вони мають широкі можливості брати участь в утворенні іменників дії. Дієслівні основи представлені такими семантичними групами, які виражають різні значення:

- дії людини і її результати: *Fertigung* (*fertigen*) (закінчення – закінчувати);
- акт дії: *Schnitt* (*schneiden*) (відрізок – відрізати);
- дії людини і одночасно предмет: *Verleihung* (*verleihen*) (прокат – давати на тимчасове користування);
- “перетворюватися на щось, займатися чимось, підлягати впливу”: *Reifung* (*reifen*) (дозрівання – дозрівати);
- “інформувати про щось”: *Informierung* (*informieren*) (інформування – інформувати);
- розумовий чи емоційний стан: *Reizung* (*reizen*) (роздратованість – дратувати);
- “формування чогось”: *Formierung* (*formieren*) (формування – формувати);
- “вміщувати щось, розміщувати”: *Lagerung* (*lagern*) (розміщення – розміщувати);
- “оцінювати щось”: *Beurteilung* (*beurteilen*) (оцінка – оцінювати);
- властивість чи схильність характеру людини: *Streberei* (*streben*) (кар’єризм – прагнути);
- збірність: *Kleidung* (*kleiden*) (одяг – одягати);
- дію і одночасно збірність: *Packung* (*packen*) (пакунок – пакувати) [5, с. 145].

Основи при реалізації своїх можливостей діють з різними ступенями активності і діють вибірково, з’єднуючись не з усім набором афіксів, які виділяються в синхронній системі в моделях однакового словотвірного значення. Визначення того, що може бути утворено від основи, залежить від її словотвірної потенції. Словотвірна потенція є категорією мови, яка відображає закладену в основі здатність породжувати нові семантично і граматично залежні від неї слова. Словотвірна потенція не визначає моделей побудови похідного слова. Вона містить лише загальні вказівки на те, які лексико-морфологічні розряди слів можуть бути утворені від основ одного лексико-

морфологічного розряду. Під потенцією слід розуміти закладену в основі слова здатність породжувати нові семантично і граматично залежні від неї слова, що відповідає внутрішній формі слова *потенція* (лат. *potentia* “сила”) [6, с. 23–24].

Потенційні можливості основи, в першу чергу, залежать від її лексико-морфологічної приналежності. Найвищою потенцією володіють основи іменників і прикметників тому, що від них можуть бути утворені іменники, прикметники, дієслова, слова категорії стану і прислівники. Наступними йдуть дієслівні основи, які здатні брати участь в утворенні іменників, прикметників і слів категорії стану. Найнижчою потенцією характеризуються прислівники і числівники, можливості яких обмежені прислівниками і числівниками.

Іншим фактором, який впливає на потенцію основи, є її словотвірна структура. Для основ слів похідної структури в межах кожної частини мови встановлюється свого роду словотвірний бар'єр, за яким потенція основи стає нульовою за формальною ознакою. Так, наприклад, наявність префікса у структурі похідного слова виключає основу цього слова з префіксального словотвору. Потенція основ суфіксальної структури залежить від кінцевого суфікса і кількості тактів похідності, відображених в твірній основі.

Фактором, який визначає потенційні можливості основ, є також об'єм семантичної структури слова: чим ширша семантична структура слова, тим вища словотвірна потенція його основи. У свою чергу, об'єм семантичної структури слова залежить від частоти його вживання. Чим вища частота слова, тим більшими можливостями розширити свою семантичну структуру за рахунок узуально закріплених у мові переносних значень воно володіє.

У словотворі залежність уживання слова від його довжини пов'язує словотвірну і семантичну структури слова: чим простіше слово за своєю структурою, тим воно багато значніше і тим активніше задіяне у слововиводі. Тому основи слів простої структури діють активніше за основи слів похідної структури, а основи слів складної структури, оскільки їм не властива багатозначність, характеризуються словотвірною пасивністю. Словотвірна потенція як мовна категорія абстрактної можливості в мові проявляється у валентних властивостях основ, тобто в їх сполученні з визначеним набором афіксів. Валентність основ визначається за фактично існуючими в мові похідними словами, які включені у тлумачні словники і в яких потенція представлена в реалізованому вигляді.

Динамічний аспект словотвору на відміну від статичного синхронного аспекту пов'язаний не стільки зі структурою готового похідного слова, скільки з актом його утворення, з актом реалізації основою можливостей, які вона не здійснювала раніше, тому у словотвірному процесі за вихідну одиницю аналізу виділяємо основу. Характеризуючись активною словотвірною валентністю, основа формує модель і вибирає ті афікси, які їй не суперечать з огляду на її структурні, граматичні, семантичні й морфологічні властивості.

Зі словотвірною потенцією пов'язана така властивість основ, як їх активність. Словотвірна активність відображає кількісний бік цього явища, тобто ту “сукупність” мовного матеріалу, який охоплений дією моделей, виділених у синхронному зрізі мови [7]. Активність основ, по-перше, зумовлюється потребами мовного спілкування в похідних словах даного словотвірного значення і, по-друге, – сукупністю тих засобів, які має мова для передачі цього значення.

Отже, за характером устрою похідної дієслівної основи всередині похідних іменників на позначення дії виділяється сім структурних типів: 1) іменники з кореневим дієсловом в основі; 2) іменники з однопрефіксальним дієсловом в основі;

3) іменники з поліпрефіксальним дієсловом в основі; 4) іменники з суфіксальним дієсловом в основі; 5) іменники з префіксально-суфіксальним дієсловом в основі; 6) іменники зі складним дієсловом в основі; 7) іменники з дієслівним сполученням в основі [8, с. 165–167].

У зв'язку з постійним розвитком та поповненням словникового складу сучасної німецької мови за рахунок внутрішніх ресурсів системи мови та завдяки словотвірній деривації вважаємо за доцільне подальше дослідження процесів утворення віддієслівних афіксальних похідних.

Л і т е р а т у р а

1. *Иванова И. П.* Структура английского имени существительного / И. П. Иванова – М. : Высшая школа, 1975. – 168 с.
2. *Селіванова О. О.* Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / Олена Олександрівна Селіванова. – Полтава : Довкілля – К, 2006. – 716 с.
3. *Максимов В. И.* Суффиксальное словообразование имен существительных в русском языке / Владимир Иванович Максимов. – Л. : ЛГУ, 1975. – 224 с.
4. *Цыганенко Г. П.* Состав слова и словообразование в русском языке / Галина Павловна Цыганенко. – К. : Рад. школа, 1978. – 152 с.
5. *Ищенко Н. Г.* Словообразовательная синонимия в современном немецком языке : монография / Нина Григорьевна Ищенко. – К. : Изд. Центр КДЛУ, 2000. – 348 с.
6. *Беляева Т. М.* Словообразовательная валентность глагольных основ в английском языке / Татьяна Михайловна Беляева. – М. : Высш. школа, 1979. – 184 с.
7. *Беляева Т. М.* Словообразовательная потенция, валентность и активность глагольных основ в английском языке : автореф. дисс. на соискание науч. степени д-ра филол. наук : спец. 10.02.04 “Германские языки” / Т. М. Беляева. – Л., 1974. – 34 с.
8. *Fleischer W.* Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache / W. Fleischer, I. Barz ; [unter Mitarbeit von M.Schröder]. – [2.Aufl.] – Tübingen : Max Niemeyer Verlag, 1995. – 350 S.

***Гринюк О. С.* Словообразовательные свойства производящих основ (на материале аффиксальных отглагольных имен существительных современного немецкого языка).**

В статье рассматриваются словообразовательные свойства и потенциальные возможности глагольных основ, факторы, влияющие на потенцию таких основ. Исследуются структурные типы глагольных основ в структуре аффиксальных отглагольных производных, которые обозначают действие в немецком языке.

Ключевые слова: акт словообразования, словообразовательная модель, производящая основа, производная основа, словообразовательная потенция.

***Grynyuk O. S.* Word-building properties of forming stems (on the material of affixed verbal nouns of modern German).**

In this article the word-building properties and potential opportunities of verbal nouns and the factors, which influence on the potency of such stems have been carried out. The types of forming stems in the structure of the affixed verbal nouns have been investigated.

Keywords: act of word-building, word-building model, forming stem, derivative stem, word-building potency.